

L'argentonina

Consol Nogueras i Seda

MARGARIDA COLOMER

Aquesta argentonina forma part de les pioneres del municipalisme a Catalunya. A les eleccions municipals de gener de 1934, només van ser quatre dones que pogueren accedir als ajuntaments: Consol Nogueras a Mataró, Justa Goicoechea a l'Hospitalet de Llobregat, Fidela Renom a Sabadell i l'alcaldesa Natividad Yarza a Bellprat. Més tard, s'aniran incorporant més dones a diversos ajuntaments catalans.

Consol Nogueras i Seda, segona filla del matrimoni d'Encarnació Seda i Donadeu i Josep Nogueras i Boix, va néixer a Argentona el 18 d'abril de 1882. El seu pare era natural de Dosrius, del veïnat del Far. La seva mare va néixer a Mataró, tot i que per via materna tenia lligams familiars

amb Dosrius del Far.¹

El matrimoni Nogueras Seda residiren a Argentona des del 1877. Van tenir sis filles: Encarnació (1879- ?), Consol (1882-1951), Carme (1886-1960), Josefa (1889- 1972), Concepció (1892-1964) i Pilar (1896-1975). El pes de les dones a la família va quedar ben refermat. Vivien al Carrer Gran, 72, l'antiga carretera de Mataró a Granollers. Allà hi tenien una carnisseria.²

La infància de la Consol vindrà marcada pel tarannà de la societat argentonina, una societat majoritàriament agrària, molt polaritzada entre els defensors del caciquisme i els del moviment de la pagesia. Aquests últims estaven en contra del seu alcalde, el cacic Eduard Fortí, anomenat el "Groc". Hi havia dos grups molt marcats políticament, els segui-

dors d'E. Fortí, monàrquic de tota la vida, que eren coneguts amb el sobrenom del "Descamisats", i els "Galotus", republicans, enfrontats especialment en les convocatòries electorals. En el grup dels "Galotus", hi participaven molt activament els pagesos.³ L'argentoní Josep Calvet i Móra, el 1932, va esdevenir president la Unió de Rabassaires de Catalunya i fou alcalde d'Argentona per les llistes d'ERC.⁴

La Consol compartia amb la seves germanes i veïnes jocs al carrer i les festes religioses pròpies de la població. A les primeres dècades del segle passat, el carrer Gran era un carrer pel qual transitaven carros, era la carretera que comunicava la comarca del Maresme amb la del Vallès. Tot i així, s'hi jugava a pilota i els veïns hi podien prendre la fresca les nits d'estiu i conversar de les coses del dia. Era un carrer molt actiu, amb establiments que oferien diferents serveis a la població i a les seves rodalies.

Era en aquest carrer on hi havia la botiga familiar, en la qual es tenien converses entre el veïnatge i s'establien uns lligams de proximitat. De la família Nogueras Seda, els veïns d'aquest indret avui encara en guarden un bon record, sobretot de la germana de la Consol, la Josefina Nogueras coneguda per la Pepeta Guinarda o de can Guinart, que fou l'última

1905, la família Nogueras.
Arxiu Familiar

1. Arxiu Municipal d'Argentona. Padró Municipal 1890.

2. Arxiu Jutjat de Pau d'Argentona: llibres de naixements, defuncions i casaments. Treball inèdit de Xavier Clavell sobre la genealogia de la família Nogueras Seda.

3. Margarida Colomer. *Guerra civil i revolució a Argentona (1936-1939)*, pag. 36-37.

4. Margarida Colomer. *Josep Calvet i Móra*, pàg. 28-33.

1930. Argentona
i Mataró.
Fundació Josep Irla

de regentar la botiga familiar.

Les noies Nogueras i Seda van anar a l'escola de les religioses de la Immaculada Concepció. Aquesta congregació va venir a Argentona el 1883 i fou dirigida per la reverenda Maria Anna Ravell i Barrera de les Germanes Terciàries.⁵

La família Nogueras i Seda formava part d'una burgesia de la qual el seu pare Josep Nogueras constava en la llista dels majors contribuents. Fou nomenat jutge de pau d'Argentona, des de l'agost de 1899 a l'agost de 1901 i ho tornarà a ser des de l'abril de 1910 a l'octubre de 1913.⁶

En Josep Nogueras era carnisser i treballava a l'escorxador. Els Nogueras i Seda, a més de la carnisseria, van arribar tenir diverses propietats al poble, una casa al carrer de St. Miquel, una altra al carrer Gran, que era l'habitatge

familiar, molt amplia i donava al carrer d'Indústria, i altres immobles que no hem pogut esbrinar. Algunes d'aquestes propietats, quan va acabar la guerra civil, van haver de ser venudes per poder tenir diners. Els Nogueras i Seda formaven part d'un sector acomodat, disposaven de coberts de plata, llençols de fil i peces de roba de certa categoria. La família era aficionada al teatre, concretament al Liceu, hi ha records familiars que ho corroboren, molt sovint hi anaven plegats a Barcelona amb la tartana.⁷

La mare de la Consol, l'Encarnació Seda, era propietària d'una masia al Far, Dosrius. Aquesta masia havia estat dels Donareu, el 1913, i quan l'Encarnació va morir, va passar a ser-ne propietària la Consol i amb la mort de la Consol, el 1951, passarà als seus fills. Aquesta masia és coneguda

amb el nom de "Can Bernat del Far".⁸

Les noies de la família es van fer grans i cadascuna va encarregar la seva vida. L'Encarnació es va fer religiosa i va anar a viure a un convent de Tarragona.⁹ La Carme es va casar amb en Josep Rodon i Vilà, va anar viure a Mataró, a la Riera, cantonada carrer de Barcelona, allà tenien una botiga. La Josepa que es va casar amb en Pere Illa i Font, és la que es va quedar a Argentona i va regentar la botiga familiar del carrer Gran. La Concepció va quedar soltera i va anar a viure amb la Carme. La Pilar, després d'un matrimoni fracassat amb en Lluís Pesarrodon, del que va tenir un fill, es va casar en segones núpcies i van anar a viure a Barcelona.

La Consol es va unir en matrimoni amb en Joan Carbonell i

5. Josep Lladó. *Recull enciclopèdic d'Argentona*, pàg 166-167.

6. Arxiu Jutjat de Pau d'Argentona.

7. Entrevista a les besnètes Encarnita i Pilar Garachana Illa, 25-6-2018

8. Entrevista a Salvador Carbonell, besnét, 24-56-2018 i còpia de l'escriptura notarial de la casa. Treball inèdit de Xavier Clavell sobre la genealogia de la família Nogueras i Seda.

9. Treball inèdit de Xavier Clavell sobre la genealogia de la família Nogueras i Seda.

Gual a la parròquia de Sant Julià d'Argentona, el 19 de gener de 1907. Van anar a viure al carrer del Torrent 9, d'Argentona.¹⁰ El 12 de febrer de 1913, l'Encarnació, la mare de la Consol, va morir de diabetis.¹¹ És quan la Consol i el seu marit decideixen anar a viure a Mataró.

Mataronina d'adopció (1914-1939)

El 1914, la Consol i el seu marit, Joan Carbonell, van anar a viure al carrer de Santa Maria, 36, de Mataró. Quan s'estableixen a la ciutat, ja havien tingut dos fills: en Salvador que va néixer el 1909 i en Josep el 1912, tots dos a Argentona. El tercer fill, en Santi, neix a Mataró el 1921.¹²

Els fills cursen els seus estudis al col·legi dels Maristes de Mataró. La família viu en bona relació amb el veïnatge, els fills juguen amb amics de la Plaça Gran i de la Plaça de la Peixateria. En Santi era aficionat a l'esport i jugava a la penya de Martínez Rossi, equip de futbol de la ciutat.

Al cap de poc de viure a Mataró, s'incorporarà a la família una germana de la Consol, la Pilar, amb el seu fill Lluís. La Pilar s'havia separat del seu marit, va anar a viure amb la família de la Consol. La Pilar i la Consol es van ajudar en les tasques de la casa. En Lluís era de la mateixa edat que en Santi, van ser com uns germans i companys de jocs.¹³

En Joan Carbonell provenia d'una família de carnisers i de tractament de ramats de cabres, professió que va heretar. Sempre

va treballat a l'escorxador d'Argentona.¹⁴ Era una persona que, degut a la seva feina, tenia moltes lumbàlgies. Sovint anava a curar-se als banys de Caldes de Montbui. Els primers anys la Consol tenia cura de la criança dels fills i de les tasques domèstiques.¹⁵

En Joan era una persona a qui li agradava estar a casa, conversar amb els clients, relacionar-se amb el veïnatge, no tenia gaires aficions. Era un home senzill i de costums conservadores.

La Consol era una dona que tenia, perquè li venia de família, certes aficions culturals, li agradava llegir, anar al teatre, era una persona activa i de molt caràcter. Amb la parella es complementaven, tot i les diferències de manera de ser. La Consol, com a mestressa de casa, serà la que portarà les regnes de la família. A en Joan ja li anava bé. Era un model de convivència familiar bastant generalitzat. La dona sempre ha estat la que ha portat el timó de la casa familiar.

La Consol, una vegada va tenir els fills una mica grans, farà de botiguera en un comerç de carns al carrer de Magí, 5. El seu marit Joan Carbonell continuarà de carnisser a l'escorxador d'Argentona. Ella sola portava la botiga, el magatzem i la comptabilitat del negoci. Tenia el suport de la seva germana, la Pilar, qui es cuidava de les feines de la casa.

La Consol era considerada com una dona d'empenta i de conviccions fermes. Els veïns de la Plaça Gran, li deien la "conce-

jala", era una dona que per la seva professió i caràcter es va guanyar el respecte i la confiança d'una bona part de la societat mataronina. També hi va haver qui la veia com una persona poc recomanable, ja que, per al sector més conservador de la ciutat, no era el model de dona que fomentaven.

La botiga serà una finestra que l'obrirà al contacte amb diverses persones de maneres de pensar diferent i afavorirà les converses sobre els fets significatius que anaven succeint a la ciutat. Gràcies a l'arribada a la ciutat, i la convivència amb les clientes, la Consol es transformà.

Amb el temps i l'activitat a la botiga es va anar forjant una personalitat i un perfil de dona que, més enllà de la seva professió, va mostrar un afany de conèixer els esdeveniments socials, culturals i polítics. Segons el seus familiars, les seves idees en política li venien de lluny, sempre havia tingut un fort sentiment envers les injustícies i certa sensibilitat per tots aquells temes relacionats amb la igualtat, la justícia, la llibertat i el paper de les dones a la societat.

El Mataró al qual arriba Consol Nogueras, a inicis del s. XX, és una ciutat industrial amb una població en expansió. Un país que va reconstruint la seva personalitat nacional amb l'obra de govern de la Mancomunitat, liderada per Enric Prat de la Riba i, a la seva mort el 1917, pel mataroní Josep Puig i Cadafalch.

A partir de la crisi econòmica que viu l'Estat espanyol, amb la fi de la Primera Guerra Mundial, es reforça un sindicalisme d'arrel

10. Arxiu del Jutjat de Pau d'Argentona, llibre de casaments, pàg. 116

11. Arxiu del Jutjat de Pau d'Argentona, llibre de defuncions, pàg. 195

12. Padró municipal de Mataró, 1915.

13. Memòries escrites del besnét Jacques Carbonell.

14. Padró Municipal 1915-1930 i matrícules industrials, registre 1917-1929.

15. Memòries del seu besnét Jacques Carbonell.

anarquista amb un dels líders més representatius: Joan Peiró i Belis, dirigent de la CNT i director de la Cooperativa del Forn del Vidre de la ciutat.

L'adveniment de la República

El Govern espanyol estava afeblit per l'oposició, va decidir convocar unes eleccions municipals, el 12 d'abril de 1931, amb la finalitat d'aconseguir la restauració de la Monarquia. Però el resultat a tot el territori espanyol va ser de rebutjar la Monarquia i optar per la República.

Feia poc del naixement d'ERC, però tot i això, va obtenir la victòria a tot el territori català i a Mataró en particular, amb el nomenament com alcalde de Josep Abril i Argemí. El 14 d'abril es va celebrar una gran festa per donar la benvinguda a la República. La Consol va anar davant de l'Ajuntament amb tots els seus veïns a saludar els nous representants republicans. La gran majoria de la ciutat es va manifestar a favor d'aquests resultats, fora del sector monàrquic que no va gosar manifestar-se en contra.

Les dones republicanes ja feia temps que estaven mobilitzades. Havien participat en manifestacions per la llibertat dels presos polítics, en vagues obreres, havien col·laborat a favor de l'Estatut d'Autonomia i assistien a conferències. Consol Nogueras era una persona activa en el treball, al carrer i en els esdeveniments més importants, participava com una ciutadana més i feia temps que era molt present en el Centre Republicà Federal.

El mes de maig de 1932, la revista *La Rambla*, comentava

l'existència d'un moviment feminista en el si del Centre Republicà a la ciutat. El febrer de 1933, en serà elegida presidenta Consol Nogueras.¹⁶ El dia 7 d'abril s'organitzaren diverses conferències a Mataró amb persones vinculades a ERC com Maria Teresa Gibert i Roc Boronat.¹⁷

Consol Nogueras, serà una de les dones impulsores d'aquest moviment i esdevindrà dirigent de la Secció Feminista d'ERC a Mataró, acostumarà a ser present en tots els actes culturals i institucionals. El març de 1933, en la visita que va fer el president de la Generalitat de Catalunya, F. Macià, a la Cooperativa del Forn del Vidre de Mataró, la Consol formarà part de l'acompanyament com a representant de les dones d'ERC a Mataró.

Les dones en el camp de la política, es plantejaren fonamentalment el sufragi femení, la plena legalització de drets fonamentals

fins ara negats com ara el divorci o l'avortament, i difondre els ideals republicans entre les dones per incorporar-les a la política activa.

Defensaven un ensenyament lliure, la maternitat com un fet natural i reivindicaven guarderies per als seus infants per poder conciliar la vida familiar i la laboral.

Primera regidora de Mataró, 1934-1939

A mitjan desembre de 1933, en el Centre Republicà, va tenir lloc una reunió per elegir els candidats a les properes eleccions municipals. Les dones i homes, militants del partit, impulsaren la Consol a incorporar-se a la candidatura pel 14 de gener de 1934. La seva trajectòria com a militant i la seva convicció amb els ideals feministes i republicans fou reconeguda pels seus companys. Era l'única dona que en formà part

Lluís Companys a Mataró. L'acompanya, entre d'altres, Consol Nogueras. ACM

16. *Diari de Mataró*, 11-2-1933, p.2.

17. *Diari de Mataró*, 7-4-1933, p.2.

Consol Nogueras amb
el seu fill Jacques.
Arxiu Familiar

com a titular, Àngela Sans hi anirà com a suplent.¹⁸

Al diari *Llibertat*, podem llegir diversos articles de propaganda electoral, en un específic per a les dones diu: «Treballadores, Esquerra Republicana va de cara a vosaltres, tingueu visió del moment perillós que vivim, i tingueu interès en demostrar que les dones som dignes de tenir unes llibertats per a defensar, aquestes, i altres ens manquen assolir encara... Pels nostres fills, per Catalunya i per la República, voteu el FRONT ÚNIC d'ESQUERRES».¹⁹

A les eleccions municipals de 1934, les primeres d'àmbit local on les dones podien ser candidates, el Front Únic d'Esquerres-coalició liderada per ERC amb USC i candidats obrers- guanyà per majoria absoluta. El Front Únic d'Esquerres assolí 7.044 vots (52,97%) i 16 regidors, enfront de Defensa Ciutadana,

la candidatura de dreta, que amb 6.184 vots (46,51%) en traïé 8. Consol Nogueras, que ocupava el 12è lloc de la llista republicana, esdevingué la primera regidora de la història de Mataró.

A primer de febrer, es va constituir el nou Ajuntament amb Salvador Cruixent d'ERC com alcalde. La Consol fou destinada al departament de Governació, en aquest departament hi havia incorporat el de Beneficència, se li va encomanar l'Asil de Beneficència de Sant Josep i l'Asil d'Orfenetes, les dues institucions, regides per monges, depenent d'Assistència Social.²⁰

Durant la República, en el desplegament de les seves reformes socials, el govern tenia l'objectiu de municipalitzar totes les institucions benèfiques. De moment la regidoria portarà per nom el d'Assistència Social. També es va voler canviar el nom de Beneficència de St. Josep, per

Casal de les Velletes i Casal dels Vellets, a fi i efecte de donar-los un caire més normalitzat i d'acord amb l'esperit reformista liberal.

Immediatament després de prendre possessió i entrar en contacte amb les monges que regien la institució, es va adonar de la precària situació econòmica de l'entitat.²¹ Davant de tota una sèrie d'irregularitats, Consol Nogueras plantejà a l'equip de govern una reforma de la Junta del Casal de St. Josep. El reglament contemplava un relleu periòdic de la junta de l'entitat, però sembla que feia molts anys que hi havia les mateixes persones. Aquest canvi va portar uns greus enfrontaments amb els regidors de la Lliga que sempre havien ostentat aquests càrrecs i se'ls sentien seus.

Lluís Companys, president de la Generalitat, va visitar dues vegades Mataró en motiu de clausurar la Fira Comercial. Venia acompanyat de diversos polítics del govern de Catalunya, l'alcalde S. Cruixent i tot el consistori mataroní, entre ells Consol Nogueras, li feren els honors.

No tot va ser actes festius, van venir la revolució del "Fets d'octubre" de 1934, i fou decantada de l'Ajuntament per ordre militar i represaliada. Ser polític en temps de guerra i de revolució social no era el mateix que ser-ho en temps de pau. La ciutat s'havia radicalitzat. En el si de l'entorn familiar, va tenir pressions per deixar la política i va d'haver d'esvair molts dubtes i pors. La Consol, en aquells moments, no ho va tenir gens senzill per continuar com a regidora a l'Ajuntament. S'hi va

18. *Llibertat*, 16.12.1933 p. 3; 6.01.1934, p.1; 13.1.1934, p.1, i 09.02.1934, p. 3; *Diari de Mataró*, 1.2.1934, p. 1, 08.01.1934, p.3; *L'Opinió*, 08.02.1934, p. 10.

19. *Llibertat*, 13.01.1934, p.2.

20. *Diari de Mataró*, 08.02.1934, p. 1 i 10.0.1934, p.2.

21. Acta plenari, 13.02.1934.

comprometre, perquè sentia en el fons del seu cor la necessitat que ho havia de fer, per ser conseqüent amb els seus ideals.

Durant la guerra, la Consol continuà la seva tasca de regidora en l'àmbit d'assistència social. Una de les novetats fou aconseguir que en el Casal de les Velletes i el dels Vellets s'hi fessin reformes perquè els matrimonis poguessin viure junts, tinguessin els seus espais íntims, i també en comunitat.²²

Va organitzar una Maternitat a l'Hospital Municipal, principalment pels refugiats. El diari *Llibertat* comentava que «compleix amb tota dignitat la seva funció, que la Conselleria de Governació i Assistència Social dedica a aquest establiment de curació, amb l'atenció i delicadesa que mereix, constituint per a la ciutat i la comarca un motiu de provat orgull i satisfacció».²³

El gener de 1939, Consol Nogueras marxà a l'exili amb el seu fill de 17 anys. Allà passà moltes misèries, com la majoria d'exiliats. Mai més es va poder retrobar amb el seu marit i els seus dos fills grans. Quan es van separar, la Consol Nogueras i en Joan Carbonell probablement devien pensar que tot s'acabaria en un temps curt, però no va ser així. En Joan mai no va poder aconseguir, en vida de la Consol, que li donessin un "salconduit" per anar a França a veure-la.

Consol Nogueras no va poder retrobar-se mai més amb el seu marit ni els seus dos fills, Josep i Salvador. Es van escriure cartes,

les que venien de Catalunya totes escrites en castellà. El seu marit i els seus fills des de Mataró, enviaven llaunes de conserves i algunes peces de roba per a la Consol i en Santi perquè no passessin tantes dificultats. Feien el que podien. Era una situació dramàtica.

La Consol mai no va voler nacionalitzar-se francesa, sembla que fins als últims dies va guardar l'esperança de tornar al seu país. Va morir de diabetis el 26 de setembre de 1951, a 69 anys, les seves despulles descansen al cementiri de Corenc-Montfleury, lluny de Catalunya.²⁴

Consol Nogueras i Seda és el paradigma d'una generació feminista: dona treballadora, socialment i políticament compromesa. La seva figura va estar molts anys oblidada, com desgraciadament moltes altres dones, de la història del republicanisme català.

El 1997, Manuel Salicrú va proposar a la Comissió de Nomenclàtor, que dedicés un carrer a la Consol Nogueras i altres personatges. El 2 d'abril de 1998, la regidora de Cultura de l'Ajuntament, Carmina Benito d'ICV, va ser la que ho va portar al plenari presidit per Manuel Mas. Aquesta proposta es materialitzà, a la zona de nova construcció de la Via Europa, entre la Ronda Mossèn Jacint Verdaguer i el carrer de Marià Ribas.²⁵

Considero que les dones com la Consol Nogueras foren pioneres en la seva època, perquè es van rebel·lar del seu paper de subordinades en l'esfera privada i pública, conquistaren espais negats fins

↑ Cimetière de Corenc.
Arxiu Familiar

al moment a la dona treballadora. També foren revolucionàries perquè van lluitar contra les injustícies del sistema social i econòmic, per un altre més igualitari. En l'època de la República i de la Guerra Civil, les dones van tenir un paper molt actiu, van trencar motlles que estaven establerts de feia molt de temps, ocuparen llocs de direcció en les institucions de govern, en els partits, en els sindicats i organitzacions socials i culturals diverses. Feren una verdadera revolució!

És un deure de justícia històrica fer conèixer aquests episodis, sobretot perquè cal que els pobles coneguem la lluita feminista del nostre passat per entendre millor el present i tinguem més recursos per projectar al futur, una societat més justa i més democràtica.

En aquesta línia seria bo pensar a dedicar-li un carrer com a filla d'Argentona.

22. *Llibertat*, 14.09.1938, p. 1.

23. *Llibertat*, 20.07.1938, p. 1.

24. El contingut d'aquest apartat està basat amb les memòries del seu fill Santi, escrites per en Jacques Carbonell, el net de la Consol, a partir d'unes xerrades que feia amb el seu pare abans de la seva mort. Es van completar detalls, en una entrevista a Grenoble que vaig fer jo mateixa amb la companyia de Josep Vall, director de la Fundació Josep Irla, el 21 de juliol de 2018.

25. ACM. Acta Nomenclàtor de la ciutat 1/1997. Acta núm. 4/98. Sessió ordinària de l'Ajuntament de Mataró, 2 d'abril 1998. Entrevista amb el besnet de la Consol Nogueras, Salvador Carbonell. El Punt 02.04.1998, p.9.